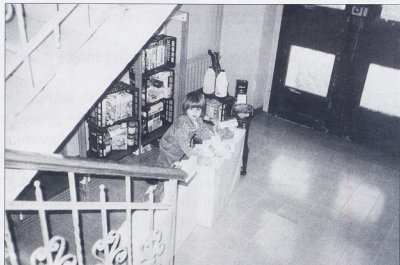

Zašto su okruženje i ozračje važni u dječjem vrtiću?

Malo djeteta, već s godinu dana, ima dugi radni dan, često on traje od 8 do 10 sati. Mi, odrasli, možda to ponekad zaboravljamo. No, stavimo se u ulogu djeteta koje često u vrtiću provodi više vremena nego mi na poslu. Tamo je zatvoreno u jednoj sobi, ograničeno mu je kretanje, nema što raditi jer sve mora biti uređeno, sve na svom mjestu*, odrasla osoba mu stalno organizira neke aktivnosti, njemu nezanimljive. Stalno mora biti pod kontrolom šefa, jer šef nema povjerenja u njega? Pitajmo se što djeteta može činiti u tim uvjetima, kako se može osjećati u takvom okruženju. Još mu se nužno organiziraju obroci – doručak i ručak koje mora brzo pojesti. Nitko ga ne pita sviđa mu li se jelo i je li uopće gladno. Zatim mora ići spavati, opet ga ne pitaju želi li to i spava li mu se uopće. Onda ga na brzinu dižu iz kreveta, jer slijede opet neki poslovi koje mu organiziraju drugi. I tako dalje. Naravno, u takvim uvjetima dijete jedva čeka da otiđe iz vrtića kući, dosta mu je svega, a cijela ta priča ponavlja mu se pet dana u tjednu.

Ovo jest malo karikirana slika življenja naše djece u vrtiću, ali, nažalost, postoje još mnogi vrtići u kojima se tako nešto događa, htjeli mi to priznati ili ne.

sl.1 DV Poreč, iskorišten prostor hodnika

Zašto je situacija takva kakvu smo je općim i karikiranim crtama opisali?

Naša je slika ili teorija o djetetu, njegovom razvoju, sposobnostima pa i mogućnostima učenja često jedna tradicionalna, konzervativna slika. Tradicionalna jer dijete doživljava-mo kao bespomoćno biće, biće koje u svemu ovisi o odrasloj osobi. Biće koje ne može procijeniti svoje realne mogućnosti, koje uči jedino onda i jedino na način kad ga odrasla osoba izravno poučava. Biće u kojeg odrasla osoba nema povjerenja. Jer «ako ga ne držim na oku, tko zna što bi mu se moglo dogoditi ili što bi mogao učiniti drugima». Takva je tradicionalna slika o djetetu vrlo prisutna ne samo u našim vrtićima nego i u svijetu. Rezultirala je arhitektonskim projektima zgrada vrtića, i škola također, koje više sličje tvornicama, ili kutiji za jaja, nego odgojno-obrazovnim ustanovama. Standardni dugački hodnici iz kojih se ulazi u sobe dnevnog boravka ili učionica, koje obavezno imaju zatvorena vrata da se djeca ne bi miješala i/ili ometala odgojno-obrazovni rad. Djeca se u njima osjećaju zatvorenima kao u košnici. U školama su tu još i povišene katedre - da se zna tko je šef, poredane klupe jedna iza druge itd. U vrtićima pak prostor je

sl.2 DV Poreč, penjanje na tobogan

natrpan stolovima, ormarima smještenima uz zidove, jedan dio prostora prazan je i tu se djeca mogu "šlobodno" igrati jer ih odgajatelj može stalno imati na oku. Taj brisani prostor kojeg često nazivam borilište, i stalni nadzor odraslih, djeci sugeriraju agresiju.

Općenito uzevši, arhitektonska rješenja, uređenje i raspored prostora unutar zgrade, izravno nam priopćuju jednu opću kulturnu sliku ili teoriju djeteta, odgoja i obrazovanja koju zastupa određena ustanova. Najčešće je sve to bilo uređeno ili podređeno potrebama odraslih osoba a ne djece.

Suvremene koncepcije odgoja i obrazovanja, a sukladno tome i arhitektonska rješenja, u novije vrijeme zagovaraju drukčiji pristup. Pristup kojim je sve podređeno djeci, njihovim potrebama i interesima, njihovom življenju i učenju, iako se i odrasli u njima moraju dobro osjećati. To su drukčije koncepcije jer se iz temelja promijenila koncepcija ili slika o djetetu, njegovim mogućnostima i načinu nje-

sl.1b DV Mali Princ

Smatramo da bi okruženje u vrtiću i odgojnoj grupi trebalo biti zanimljivije, raznovrsnije i poticajnije od okruženja u obiteljskom domu, kako bi dijete željelo biti u njemu i kako bi dijete imalo mogućnosti nešto zanimljivo činiti.

gova učenja, odgoja i obrazovanja. Prema toj drukčijoj slici ili koncepciji mijenjaju se i arhitektonska rješenja ili projekti odgojno-obrazovnih ustanova. Primjer su takvih projekata i rješenja ustanove Reggio Emilia. Njihovi vrtići i njihov pristup odgojno-obrazovnom radu s djecom predškolske dobi toliko su značajni da su postali mjesto hodočašća znanstvenika i odgojno-obrazovnih radnika iz cijelog svijeta.

U čemu se očituju promjene?

Znanstvena istraživanja ranog djetinstva jasno pokazuju da je već malo dijete vrlo kompetentno biće, da ono već vrlo rano razumije sve što se događa oko njega, u okruženju u kojem se nalazi, i zna na to primjereno odgovoriti. Isto to se događa i u institucijskim uvjetima. Dijete izvanredno dobro procjenjuje situaciju u vrtiću, svojoj grupi, procjenjuje svog odgajatelja i čita poruke koje mu odgajatelj svojim ponašanjem i postupcima svakodnevno upućuje. Dijete je, metaforički rečeno, mali radar koji stalno očitava signale koje mu upućuje odgajatelj i ponaša se sukladno tim porukama

koje sam dešifrirao. Na isti način procjenjuje i okruženje u vrtiću i svojoj grupi. Način rasporeda prostora, uređenje sobe dnevnog boravka, hodnika i ostalih prostora izravno mu govori kakvu sliku ili teoriju o djetetu ima njegov odgajatelj, ima li povjerenja u njega ili mu samo glumi povjerenje, poštuje li njegovu individualnost u zbilji ili samo na riječima i sl.

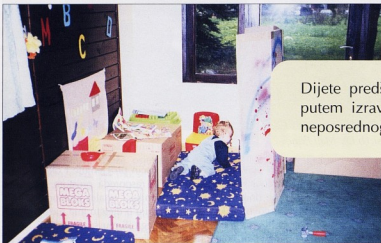
U vrtićima Reggio Emillie svaka grupa ima na raspolaganju tri prostora te ulazni prostor, zajednički trg gdje se mogu okupljati, šetati ali i koristiti ga onako kako djeci odgovara, a ne nama odraslima. Oni često preuređuju prostor onako kako njima trenutno odgovara uz pomoć različitih pregrada, zavjesa itd. Za trenutak hodnik postaje prostor za presvlačenje, čitanje ili pak za odmor, šetnju i sl. Obvezatno u tim uvjetima mora postojati mjesto gdje se dijete može osamiti, napuniti baterije - kako to oni vole reći, jer je njegov dan dugačak. Zato oni prostoru namjenjuju ulogu drugog odgajatelja.

U našim institucijskim uvjetima ne možemo osigurati tri prostorije za svaku grupu, ali zato možemo koristiti sve prostore, hodnike, sanitarne prostore, garderobne prostore, međuprostore ... različitim pregradama sobe pregraditi u više manjih djelova gdje se djeca mogu slobodno družiti, igrati se, baviti se određenim materijalima, aktivnostima koje su slobodno izabrala, osamiti se ako to žele itd. Nema recepta za uređenje i raspored prostora u vrtiću, za postizanje poticajnog ozračja u njemu, jer to ovisi o konkretnim uvjetima i mogućnostima, ovisi o ljudima ali i o interesima i potrebama djece. (slika 1, 1b)

Ovakvim se pristupom uzima u obzir različitost svakog djeteta i to ne samo deklarativno nego zbiljski, realno. Nudeći im mnoštvo različitog materijala, aktivnosti, prostora itd. dopuštamo im da svoju posebnost iskažu i dalje razvijaju, usavršavaju, što je u nekim vrtićima vidljivo na svakom koraku. Počevši od mogućnosti izbora materijala, prostora, partnera u igri pa čak i odgajatelja pa do mogućnosti izbora hoće li spavati ili ne, koliko će jesti i dr.

Djeca koja žele spavati spavaju u istoj sobi u kojoj se druga djeca igraju, što je skoro bismo se usudili reći, neizmislivo u većini naših vrtića, posebno je to vidljivo u mješovitim grupama. (slika 4 i 5)

Istodobno je to tipičan primjer tradicionalnog stajališta "ja znam što je za dijete najbolje" ili deklarativnog izjašnjavanja kako su sva djeca različita, ali u praksi se ipak prema svima ponašamo isto i pristupamo nudeći svima iste materijale, sredstva, aktivnosti, itd. Držimo bitnim istaknuti

vilicu, samo se poslužiti itd., ako mu to svakodnevno omogućujemo (slika 3), a neće naučiti samostalno se obuti i odjenuti, ako to samostalno ne čini svakodnevno, bez obzira na to koliko će vremena trebati za obavljanje takvog, za njega važnog posla. Dijete čineći uči i one, nama na izgled jednostavne vještine, npr. kako se popesti na stolicu, kako svladati prepreku i to puzeći (jer ne zna hodati), (slika 7 i 8), kako se popesti na tobogan, ali s one druge strane, (Prilog 5. Denis DV Poreč) kako se popesti na stol (slika 9, 9a, 9b) kako svladati prepreku i uči u drugu sobu (slika 10) itd. Dijete sve to mora samostalno svladati. Nitko mu u tomu ne može pomoći. Najčešće

Dijete predškolske dobi uči djelujući putem izravnih aktivnosti, stjecanjem neposrednog iskustva, a ne pričajući.

pogreške nas odraslih su upravo u tome što ili dijete sprječavamo da izvrši taj, sebi postavljen zadatak, misleći pritom kako je vrlo opasan za njega ili mi pak nastojimo "olakšati" nudeći mu, potpuno nepotrebno, našu pomoć. Međutim, ono što se izvanredno dobro

kako u praksi valja vidjeti i čuti svako dijete zasebno, imati povjerenja u njega i sa svakim djetetom postupati kao s razboritom osobom. Ovo držimo temeljnim načelom u odgojno-obrazovnom radu s djecom.

Zato vrtić mora biti mjesto smislenog, kvalitetnog življenja i učenja djece, koncipiran kao radionica za istraživanje, mjesto za individualno i grupno učenje djece i odraslih. Uloga odgajatelja u toj koncepciji nije izravno poučavanje,

što je donedavno bila glavna strategija, nego promatranje djece, njihovih aktivnosti, interpretiranje njihovih zamisli kako bi se postiglo razumijevanje njihovih individualnih i grupnih strategija učenja i istraživanja i stvarali uvjeti za njihovo daljnje samostalno učenje i istraživanje.

To znači da je djetetu potrebno omogućiti svakodnevno aktivno bavljenje mnogobrojnim aktivnostima, istraživanje, manipuliranje, eksperimentiranje s različitim predmetima, materijalima, alatima, sredstvima, aktivno sudjelovanje u svakodnevnim životno-praktičnim aktivnostima. Dijete se neće naučiti samostalno jesti, ako mu to svakodnevno ne omogućujemo, uz puno pokušaja i pogrešaka, prolijevanja sokova, isprljane odjeće ... I malo će dijete naučiti pravilno držati žlicu,

može primijetiti promatranjem djece u tim aktivnostima jest činjenica koja iznenađuje i koju mi odrasli teško prihvaćamo: djeca su vrlo oprezna bića, izvanredno dobro znaju procijeniti svoje mogućnosti i sukladno tomu se i ponašaju. Istodobno, držimo kako su to "školski primjeri" unutrašnje motivacije djeteta. Sve dok ne svladaju određene vještine, samoinicijativno će ih, nebrojeno puta, ponavljati.

Djeca su vrlo oprezna bića, izvanredno dobro znaju procijeniti svoje mogućnosti i sukladno tomu se i ponašaju.

Priložene fotografije snimljene su ove godine u različitim vrtićima u mješovitim grupama djece do treće godine i to u razdoblju prilagodbe. One su prave male životne priče djece u njihovom nastojanju da svladaju prepreke i slobodno istraže prostor u kojem se nalaze, ako im odrasli to dopuste. Valja istaknuti da su one dokazi naših zabluda o tome kako malena djeca imaju strah od nepoznatog prostora i nepoznatih ljudi i kako naše iskreno postupanje s njima kao osobnostima i razboritimi osobama djeca osjećaju i sukladno tomu se i ponašaju.

Zato sobe dnevnog boravka i ostali prostori vrtića moraju biti ispunjeni raznovrsnim djeci zanimljivim materijalima, sredstvima, alatima koji su djeci dostupni i koje oni slobodno biraju i s njima barataju, istražuju i igraju se, i to u rasponu od jednostavnih do onih koji su vrlo intelektualno i manuлно zahtjevni. Tako npr. već i mala djeca mogu

izrezivati škarcima slike iz različitih ilustriranih časopisa, mogu ih lijepiti na papir postavljen na zidu, mogu izrezivati slova, zabijati čavle s čekićem u drvo, mogu koristiti različite alate u "popravljanju" starih tranzistora, pegla, istraživati svojstva vode, pijeska itd. Baveći se ovim različitim praktičnim aktivnostima djeca uče na prirodan način, bez izravne pouke.

Isto vrijedi i za ostala znanja, tako se npr. u vrtiću *Gajnice* istražuje kako djeca uče matematiku na sličnim načelima prirodnog učenja, što znači - uz puno praktičnih aktivnosti, puno igara koje su izmislili odgajatelji dolazi se do praktičnog, intuitivnog razumijevanja i znanja na ovom području. A postizavanje takvog praktičnog i intuitivnog znanja u ovoj fazi razvoja djeteta omogućit će djetetu da ranije, dublje i kvalitetnije steče znanje iz ovog područja u idućoj razvojnoj fazi, smatra poznati znanstvenik Bruner.

Na isti način dijete može steći praktično znanje s Arhimedovim zakonom o polugama - igrajući se na dvorištu na klackalicama razmislić gdje će sjesti kad mu je na drugoj strani mlađe dijete koje je puno lakše od njega ili kad mu je na drugoj strani netko tko je teži od njega, što su to zakoni spojenih posuda ali i kakva su svojstva drva, željeza itd.

Kad se djeca osjete slobodnima, u granicama dopuštenog, tj. kad shvate da njihovo ponašanje i njihova sloboda ne smiju ugrožavati slobodu druge djece, prakticirajući takvu slobodu i odgovornost svakodnevno, od prvog dana dolaska u vrtić, događaju se postignuća djece koja nas svakodnevno iznenaduju. U sljedećem broju časopisa *Dijete, Vrtić, Obitelj* bit će više riječi o takvim postignućima starije djece.

sl.7 DV Rovinj, samostalno svladavanje prepreka

sl.8 DV Rovinj

sl.9a DV Rovinj

sl.9b DV Rovinj

Kako postići ili kako mijenjati postojeću odgojnu praksu koja je još uvijek, u velikom broju slučajeva, tradicionalna i konzervativna?

Nema preciznog odgovora na ovo pitanje, jer je svaka ustanova jedinstvena. Kao što dijete uči djelujući tako i odgajatelj uči djelujući, tj. mora se, korak po korak, istražujući i mijenjajući svoju praksu iskustveno uvjeriti u velike mogućnosti djece kad im se omoguće kvalitetni uvjeti za učenje i življenje, kad im se pruži povjerenje, kad se s njima postupa kao s razboritim osobama.

Ovaj tekst, napisan i popraćen fotografijama iz prakse, neće značajno utjecati na promjene vaše konkretne odgojne prakse. On može biti samo poticaj na razmišljanje. Eventualno može poslužiti kao poticaj da se poduzme prvi korak, da se pokuša osvjestiti ono što u određenoj praksi nije dobro ili pak da se počne nešto konkretno mijenjati u okruženju vaše dnevne sobe te da se pokušaju razumijeti promjene koje će se dogoditi u ponašanju djece. Pa, hrabro, učinite prvi korak, jer nitko to umjesto vas ne može učiniti!

Arjana Miljak

sl10b DV Pula